

Forord af Andreas Kamm

Denne bog om flygtningeskæbner i Grækenland udkommer på et tidspunkt, hvor der er krig i Europa. Den 24. februar 2022 indledte Rusland et angreb på Ukraine, og strømmen af flygtninge begyndte. Mange er flygtet til egne af deres land, hvor der endnu er relativt sikkert at være, mens mere end 6 millioner er søgt over grænsen til EU med Polen som det land, der huser flest ukrainere, nemlig mere end 2,5 millioner. Et enigt EU har reageret ved at aktivere reglerne om midlertidig opholdstilladelse og Danmark har, trods sit retsforbehold, vedtaget en særlov, som flugter med EUs regelsæt. Alle ukrainere er velkomne, de europæiske befolkninger bakker op – ja, nogle henter selv flygtninge i Polen og bringer dem til Danmark og andre medlemslande. Den midlertidige opholdstilladelse betyder, at selve asylbehandlingen udsættes i 2 år og i den periode har de ukrainske flygtninge adgang til arbejdsmarkedet, skole- og uddannelsessystemet, boliger, sociale ydelser mv.

Denne positive modtagelse – fra politikere såvel som befolkningerne i Europa – udstiller i mange henseender, hvad der skete i 2015-2016, da de syriske flygtninge strømmede ud af Syrien for at komme væk fra de russiske bomber og Bashar Al Assads forfølgelse. På trods af Angela Merkels appel om sammenhold og solidaritet i forhold til at hjælpe flygtningene, så faldt fællesskabet sammen. Europas lande gik så at sige hver til sit og bestræbte sig på at beskytte sig selv mod flygtningestrømmene – i stedet for at følge Flygtningekonventionen og sikre beskyttelse til de forfulgte.

Det, man kunne blive enige om i EU, var at etablere en aftale med Tyrkiet om, mod betaling, at hindre flygtningene i at komme til EU via Grækenland. Den såkaldte Balkanrute skulle lukkes ned. På samme måde søgte EU at få libyske myndigheder til at hindre trafikken over Middelhavet ved øget kontrol og patruljering.

Uanset at disse restriktive tiltag har haft effekt, så er flygtningestrømmen til Grækenland ikke standset, og ”tyrkietaftalens” bestemmelser om at returnere flygtninge fra Grækenland tilbage til Tyrkiet fungerer kun delvist.

Vi mødte ikke de syriske flygtninge, som vi i dag møder de ukrainske flygtninge. Det kunne vi have gjort, men frygten overmandede vores humanitære værdier. Denne bog beskæftiger sig med resultatet af vores handlinger. Tusindvis af flygtninge er fanget i Grækenland – på øerne og på fastlandet. Og Grækenland er ”fanget” af EUs usolidariske Dublin-regler, der bestemmer, at det første EU-land en flygtning betræder, har ansvar for den pågældende.

Mads Christoffersen og Eva-Marie Møller har mødt – og talt med – flygtningene i de græske lejre, lyttet til den udsigtsløshed de føler. De kan ikke planlægge fremtiden, de kan ikke hjælpe sig selv, de kan ikke hjælpe deres børn, håbet svinder. Mange har været i Grækenland både 4 og 5 år – nogle længere tid. ”Vi lever ikke et liv her – vi holder os bare i live – og det er alt” (Safiya fra Afghanistan).

Bogen er en forstemmende beretning om tusindvis af fordrevne menneskers skæbne og vores fælles svigt i forhold til at give dem tilværelsen tilbage. Der er en kæmpe kløft mellem på den ene side de politiske beslutninger i EUs medlemslande og på den anden side vores internationale forpligtelser. Der er en kæmpe kløft mellem vores erklærede respekt for det enkelte menneskes værdighed og så vores behandling af de strandede flygtninge i Grækenland.

Beretningen om ”En græsk tragedie” er vigtig. Vi må ikke lukke øjnene for konsekvensen af vores handlinger, vi må ikke tabe den enkelte skæbne af syne, og vi må ikke miste evnen til at sætte os i de fordrevnes sted.

Man kan håbe, at bogens beretninger kan få os til at genopdage vores fælles ansvar, og man kan håbe, at den positive modtagelse, vi giver de ukrainske flygtninge, kan bidrage til, at vi erkender, hvor vigtigt det er, at vi handler i fællesskab og solidaritet. Gør vi det, så er Angela Merkels ord gyldige: ”Wir schaffen das, und dort, wo uns etwas im Wege steht, muss es überwunden werden, muss daran gearbeitet werden”.

Andreas Kamm

Tidligere generalsekretær i Dansk Flygtningehjælp

BOGENS BUDSKAB

Denne bog handler om strandede flygtninge og migranter i Grækenland – et af EUs fattigste lande. Et land, der alene i kraft af sin geografiske placering som Europas dør til Mellemøsten, har oplevet en til- og gennemstrømning af formentlig omkring 2 millioner mennesker siden 2011. Mennesker, der blev drevet på flugt af Vestens og Ruslands krige i Afghanistan, Irak, Syrien, Libyen, Ukraine og af Islamisk Stats terror mod civilbefolkningerne - og mennesker på vej væk fra fattigdom og en udsigtsløs fremtid.

Vi har som mange andre fulgt udviklingen i Grækenland på afstand. Vi har set panikken over flygtningestrømmen i 2015-16, fulgt den skandaløse sammenpresning af tusindvis af mennesker i de uhumske lejre på de græske øer: Lesbos, Samos, Leros, Chios og Kos og senest den inhumane tilbageskubben af flygtninge og migranter til Tyrkiet, som Europa har gjort til en central spiller i fremtidens migrationspolitik.

Vi har spurgt os selv, hvad mekanismerne i denne udvikling har været? Hvordan opleves det af de berørte? Hvordan har Grækenland håndteret udviklingen fra transitland til endestation? Hvordan påvirker sammenbruddet i EU's asyl- og integrationspolitik situationen? Hvilken rolle spiller den betændte relation mellem Grækenland og Tyrkiet, og hvorfor er kurderne kommet så slemt i klemme? Hvilke økonomiske mekanismer ligger der bag migrationsbevægelserne? Kan EU-landene overhovedet tænkes at finde bare delvist funktionsdygtige løsninger? Hvilken betydning har de konventioner inden for flygtninge- og asylområdet, som er under et voldsomt pres fra den yderste højrefløj i hele Europa?

Der er sproglig usikkerhed omkring begreberne migranter, flygtninge og indvandrere. Hvis vi ser på UNHCRs bestemmelse af begreberne,¹ så

1. <https://www.unhcr.org/news/latest/2016/7/55df0e556/unhcr-viewpoint-refugee-migrant-right.html>

defineres en **flygtning** som en person, der flygter fra krig og forfølgelse. De er tvunget til at søge om beskyttelse i et andet land, da de ikke kan vende tilbage uden at udsætte sig for stor fare. Flygtninge er skærmet af internationale konventioner, som forpligter staterne til at yde dem beskyttelse.

En **migrant** er ifølge samme kilde en person, der har besluttet at forlade sit hjemland, ikke som følge af krig og undertrykkelse, men for at forbedre sine levevilkår ved at finde arbejde, søge uddannelse eller opsøge familiemedlemmer eller lignende. Forskellen er, at migranten kan vende tilbage, mens det ikke er muligt for flygtningen.

De retlige vilkår med hensyn til rettigheder og forpligtelser er meget forskellige for de to typer, men de deler på mange måder ens vilkår: Når de krydser landegrænse eller farlige områder, eller når de er nødt til at søge hjælp hos mere eller mindre kriminelle menneskesmuglere.

Problemet er, at det ikke i udgangspunktet er klart, hvem der er flygtning, og hvem der er migrant. Når en indvandrer tilkendes asyl, forandres vilkårene principielt, hvis altså den enkelte stat lever op til sine konventionsforpligtelser. Mange migranter vil ansøge om asyl ved ankomst til f.eks. et EU-land, men det er langt fra alle, der opnår det. Det kan skyldes, at de ikke opfylder kriterierne for at være forfulgt, eller at det enkelte land har strammet eller ændret i fortolkningen af asylbetingelserne. De vil således blive set som migranter, der ikke har krav på beskyttelse og i princippet kan sendes hjem.

I vores sammenhæng er det ofte meget vanskeligt at skelne skarpt mellem flygtninge og migranter. Deres vilkår er i mange situationer de samme, og der er en vis vilkårlighed i, om de opnår status som flygtninge eller asylindehavere. Det ses også tydeligt på en del afvisninger, der bliver omgjort ved en appelproces. Desuden pågår der en juridisk diskussion af, om flygtningebegrebet skal revideres, blandt andet under indtryk af den kommende strøm af klimaflygtninge. De rejser ikke som følge af krig og forfølgelse, men som følge af, at deres eksistensvilkår er forsvundet. De vil heller ikke kunne vende tilbage til deres hjem.

Vi vil derfor oftest omtale grupperne ”flygtninge og migranter” som en enhed og kun anvende betegnelsen flygtninge, når der er tale om folk, der er tilkendt asyl. Langt de fleste vil imidlertid i en kortere eller

længere periode være asylansøgere, når de ankommer til et EU-land og anmoder om at få deres ansøgning behandlet.

Flygtninge- og migrationssituationen i Grækenland ser vi som et mikrounivers for den gigantiske, globale udvikling, som vi i Europa står over for i en uoverskuelig fremtid: Der vil komme stadig flere flygtninge og migranter, klimakrisen vil helt åbenlyst forstærke tendensen, overbefolkning og fejludvikling vil kun gøre det endnu værre. Samtidig beskytter landene sig ved at militarisere deres grænser, man bygger stadig højere pigtrådshegn, og de første episoder, hvor grænsevagter har skudt på ubevæbnede folk i gummibåde, er registreret. Grækenland sender i strid med alle regler asylansøgere tilbage til Tyrkiet fra deres eget territorium - den såkaldte pushback-politik.

Foran Eleonas Flygtningelejren møder vi Doris fra DR Congo. Hun er en designer på flugt, der gerne vil videreudanne sig.

Det er blot nogle af grundene til, at vi har sat os for at prøve at forstå historien om den græske tragedie. Der er ingen enkle forklaringer, og

der indgår mange forskellige dimensioner i analysen: menneskelige, politiske, geografiske, økonomiske, etniske og værdimæssige.

Analysen vil munde ud i en konstatering af, at den græske flygtninge- og migrationssituation er endt i kaos og dysfunktionalitet. De internationale spilleregler overholdes ikke, EUs beslutninger er kortsluttet, og medlemslandene udviser en eklatant mangel på solidaritet med de lande, der modtager migrationsstrømmene. Dette sammenbrud fører til fortrængning af realiteterne og løgne om, hvad der sker. Det ser vi som baggrunden for en **dehumanisering** af flygtninge- og migrationspolitikken: De berørte mennesker behandles ikke længere som individer, der har krav på beskyttelse eller under alle omstændigheder en fair behandling – men de opfattes og behandles som ting eller genstande, som kan håndteres vilkårligt. Hvis disse tendenser slår igennem i konventioner og love, vil det være et ufatteligt tab for de vestlige principper om frihed, retsstat, transparens, fairness og beskyttelse af de svage.

Denne bog skal læses som et bidrag til en debat om, at det ikke bør ske.

Sådan gjorde vi

Som alle andre havde vi set de hårrejsende billeder og videoer om forholdene i lejrene på de græske øer, men det forekom helt uvirkeligt. Måske fordi gamle ferieminder om de græske øers overvældende skønhed var så svære at forene med billederne af mennesker, der levede i et inferno af skidt, skarn og armod.

Vi havde også hørt historier om titusindvis af migranter, der sad fast i lejre, som var veritable smittebomber med Covid-19. Om områder i Athen, som var så tæt pakket med migranter, at beboerne dårligt turde gå udenfor deres hoveddør. Om folk som tiggede desperat for at skaffe sig et måltid mad.

I efteråret 2021 besluttede vi os for at tage til Athen for at opleve og undersøge detaljerne i det, der fremstod som en af de vigtigste politiske og humanitære udfordringer i vor tid. Vi søgte og fik bevilget en måneds ophold på Det danske Institut i Athen, som er en statsstøttet institution, der giver husly til forskere, kunstnere og forfattere. En sand oase skulle det vise sig at være under dette besøg i en for os ukendt verden af nød

og elendighed. Kontrasten mellem instituttets to smukke og gennem-restaurerede huse i turistkvarteret Plaka lige nedenfor Akropolis og de flygtningelejre, vi besøgte, kunne ikke være mere ekstrem. Det var en daglig påmindelse om, hvor beskyttet og privilegeret vores liv som middelklassedanskere er.

Vi ankom til Athen den 3. januar 2022, hvor der var varmt som på en dansk forsommerdag. Allerede dagen efter havde vi programsat de første interviews. Græske kilder havde forsynet os med kontakter, og vi havde desuden haft nogle forberedende videomøder med bl.a. folk fra UNHCR, som havde skaffet os flere kilder. Efter en uge havde vi en næsten færdig plan for indsamling af materiale gennem interviews og data.

Vi havde hjemmefra forestillet os, at vi ville undersøge de strandede migranternes og flygtninges samspil med det omgivende civile samfund i Athen, dvs. med den ”almindelige” græker og de mange forskellige NGOer, der er på banen. Vi havde forestillet os, at vi kunne interviewe forskellige grupper og muligvis bringe dem sammen i en dialog.

Vi havde dog ikke været mange dage i Athen, før det blev klart for os, at denne måde at gribe undersøgelsen an på var urealistisk. For det første var idéen om at samle interviewpersoner i grupper på 8-10 personer umulig på grund af Covid-19, som netop i januar spredte sig med lynets hast. Alle mennesker gik med mundbind både udendørs og indendørs i offentlige rum, og i supermarkeder og i metroen var det påbudt at bære dobbelt mundbind.

For det andet var det åbenlyst, at man ikke skulle spørge flygtninge og migranter om deres kontakt med det civile samfund, for den eksisterende ikke. De var blevet flyttet fra øerne og spredt på en lang række lejre i hovedlandet, og der var kun én lejr i Athen, som lå nogenlunde centralt. Og folk i denne lejr levede et liv, som var næsten totalt adskilt fra det græske samfund. Vi fandt meget hurtigt ud af, at flygtningenes og migranternes overvejende ønske var at komme væk fra Grækenland, så snart de fik lejlighed til det.

Derfor ændrede vi undersøgelsesmetoden og startede med at interviewe en række eksperter, som havde dyb faglig eller politisk indsigt. Vi talte med seks specialister indenfor emnerne: historiske analyser, geografisk

økonomi, international flygtningebeskyttelse, international ret, antropologi og international politik.

Næste fase var at komme i kontakt med migranterne og flygtningene. Vi havde sendt en ansøgning til Migrationsministeriet om at få adgang til en lejr i Athen, men havde intet hørt. Derfor tog vi selv ud til lejren, Eleonas, der ligger fire metrostationer fra centrum, for at høre om vi kunne komme ind. Helt umuligt. Vi stillede os derefter op udenfor med synlige lydoptagere og forsøgte at komme i kontakt med folk på engelsk eller fransk, når de gik ind og ud af lejren. Langt de fleste rystede bare på hovedet.

Det lykkedes dog efter et par timer at få en række folk i tale, som snakkede engelsk eller fransk, og som gerne ville fortælle deres historie. Vi gentog forsøget i alt fire gange, og det lykkedes at etablere en stabil kontakt til en afghansk flygtningefamilie, som vi besøgte i lejren, da vi langt om længe fik tilladelse af Migrationsministeriet til at komme indenfor. Vi fik senere også tilladelse til at besøge en syrisk familie med fire børn, som var indkvarteret i en lejlighed uden for lejren. I forbindelse med disse besøg har vi også interviewet en række medarbejdere fra de græske organisationer, som administrerer lejrene og boligprogrammet. Vi har alt i alt været i kontakt med 22 flygtninge og migranter. Nogle interviews har været korte for at få en status om, hvor de kom fra, og hvor de var i asylprocessen; andre har været lange for at afdække disse menneskers livssituation og deres eventuelle planer for fremtiden.

En tredje interviewrunde omfattede nogle af de mange frivillige netværk og NGO'er, som opererer i Athen. Vi har gennemført interviews med seks repræsentanter for NGO'er, som dækker hele spektret fra retshjælp til integration af uledsagede børn.

Alle samtaler er optaget på digitale lydoptagere. Nogle i højkvalitetslyd med henblik på at producere radio eller podcasts. Alle væsentlige udsagn er udskrevet, og materialet, som fylder omkring 60 A4sider, er indexeret med kodeord, så vi kunne søge på tværs af alle interviews efter gennemgående temaer og konsistens i udsagnene.

Vi har ikke lavet et systematisk, journalistisk faktatjek af materialet, idet hensigten med bogen ikke er at berette om den objektive realitet, men derimod at gengive interviewpersonernes subjektive opfattelse af

deres sag og livssituation. Man kan sige, at den overordnede intention har været at give aktørerne ORDET. Det gælder først og fremmest migranterne og flygtningene selv, men også både eksperter og NGOer. Bogen er illustreret med dels vores egne fotos eller fotos, der er købt via kommercielle kanaler.

Vi vil sluttelig takke Det danske Institut i Athen for husly og hjælpsomhed, og Velux Fonden for støtte til opholdet og udgivelsen af bogen. Desuden tak til Giorgos Fotopoulos, tidligere pressechef på den græske ambassade i København.

Østerbro den 8. maj 2022